

кція науки. Суспільство вимагає від учених проведення фахової наукової експертизи різноманітної продукції на безпечність її для здоров'я людей та існування природного середовища. Гостро ставиться питання про наукову розробку безвідходних технологій, які б поставили бар'єри для неконтрольованих викидів виробництва. Соціальна функція науки полягає і у визначенні ризиків, викликаних до життя самим розвитком наукового знання і сучасних високих технологій, породжених, породжених наукою.

По-п'яте (і це є найголовнішим), усі функції постнекласичної науки переплітаються між собою й посилюють одна одну. Зокрема гуманізація науки сприяє кращому виконанню нею соціальної й комунікативної функцій. І разом із тим, комунікативна функція все більше набуває етичного забарвлення, накладаючи заборони на використання наукових знань із корисливою метою. Тим самим трансформується й інформаційна функція науки, оскільки отримання наукової інформації стає більш доступним за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Список літератури

1. Степин В.С. Теоретическое знание / В.С.Степин. – М.: Прогресс-Традиция, 2003. – 744 с.
2. Узбстер Ф. Теории информационного общества / Ф.Узбстер. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 400 с.
3. Бэкон Ф. Великое Восстановление Наук / Ф.Бэкон // Бэкон Ф. Сочинения в двух томах. Т.1. – М.: Мысль, 1977. – 568 с.
4. Декарт Р. Рассуждение о методе / Декарт Р. Избранные произведения / Р.Декарт. – М.: Госполитиздат, 1950. – С.257-317.
5. Визгин В.П. Границы новоевропейской науки: модерн / постмодерн // Границы науки / В.П.Визгин. – М.: ИФРАН, 2000. – С.192-227.
6. Дракер П. Посткапиталистическое общество // Новая постиндустриальная волна на Западе / Питер Дракер. – М.: Academia, 1999. – С. 67-100.

7. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна / Ж.-Ф.Лиотар. – М.: Институт экспериментальной социологии; СПб.: Алетейя, 1998. – 160 с.

8. Томпсон М. Философия науки / Мел Томпсон. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2003. – 304 с.

9. Порус В.Н. Рациональность. Наука. Культура / В.Н.Порус. – М.: Ун-т Российской академии образования, 2002. – 352 с.

10. Оноприенко В.И. Риски общества знаний и мегатехнологий / В.И.Оноприенко // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 1 (21). – К.: НАУ, 2015. – С.27-31.

11. Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Гор А., Дракер П., Кастельс М. / Под ред. В.Л.Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – 640 с.

12. Моисеев Н.Н. Информационное общество: возможность и реальность / Н.Н.Моисеев. // Информационное общество. – М.: АСТ, 2004. – С.428-451.

13. Сергей Крымский: Мудрецы всегда в меньшинстве / С.Б.Крымский; сост. Д.С.Бурого. – К.: Издательский дом Дмитрия Бурого, 2012. – 400 с.

14. Современная философия науки: знание, рациональность, ценности в трудах мыслителей Запада. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Логос, 1996. – 397 с.

15. Рижко В.А. Концептуальні зрушення в науці та проблеми їх ідентифікації // Totallogy. Постнекласичні дослідження. – К.: ЦГО НАН України, 1995. – С. 212-229.

16. Овчинников Н. Ф. Знание и сознание в деятельности ученого // Социокультурный контекст науки / Н.Ф.Овчинников. – М.: ИФРАН, 1998. – С.163-183.

17. Маклюэн М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека / Маклюэн Маршалл. – М.: «Гиперборея», «Кучково поле», 2007. – 464 с.

18. Кастельс М. Интернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства / Мануель Кастельс. – К.: Ваклер, 2007. – 304 с.

19. Лях В.В. Інформаційне суспільство і пошуки нової освітньої парадигми / В.В.Лях // Вісник Національного авіаційного університету Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип.1 (7). – К.: НАУ, 2008. – С.29-34.

Л.Г. Дротянко

ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ПОСТНЕКЛАССИЧЕСКОЙ НАУКИ В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ

В статье исследуется трансформация функций науки в процессе изменения типа научной рациональности в условиях становления информационного общества. Обосновывается влияние социально-культурных факторов на функциональные трансформации постнеклассической науки.

Ключевые слова: научная рациональность, постнеклассическая наука, функции науки, информационное общество.

L. Drotynko

FUNCTIONAL TRANSFORMATIONS OF POSTNONCLASSICAL SCIENCE IN THE INFORMATION SOCIETY

The article examines the transformation of the functions of science in the process of changing of the type of scientific rationality under the conditions of formation of Information society. The influence of socio-cultural factors on the functional transformation of post-nonclassical science is grounded.

Keywords: scientific rationality, post-nonclassical science, functions of science, Information society.

УДК 141.33: 248

Л.Г. Конотоп

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТВОРЧОСТІ Л. ШЕСТОВА ЯК ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЄЗНАВЧА ПРОБЛЕМА

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Анотація. Стаття присвячена проблемі філософської та релігійнознавчої інтерпретації. В якості головного об'єкта такої інтерпретації обрано творчість видатного філософа – Л.Шестова. Саме його філософія, яку він позначив як «мандрівку по людських душах», привертає особливу увагу й дотепер.

Ключові слова: людина, філософія, релігія, інтерпретації, екзистенціалізм, Біблія, Кабала, містика, містицизм, міф, світ

Вступ

Повноцінне прочитання і розуміння філософії Льва Шестова неможливе без спеціального дослідження

особливого проблемного поля його творчості, яке ним самим іменувалося як «мандри по душах», а по суті своїй мало хоча і своєрідний, але

цілком історико-філософський характер. Філософія Л.Шестова – явище достатньо проблематичне і антиномічне. Деякі дослідники заперечують саме існування його філософії (Шестов – це тільки «філософський есеїст», або «письменник»). Нерідко включають одна одну характеристики філософії Шестова, її головних установок. Проблемним є також розуміння містики філософа – одні вбачають її подібність до містики хасидизму (такі дослідники, як С. Монас, Дж.Л. Клайн), інші – до католицької містики (побічно про це у М. Бердяєва), треті зауважують перетинання з православним ісихазмом. Не позбавлені проблемності й історико-філософські пошуки, й моральнісні екскурси Л.Шестова. Значним є розходження думок про співвідношення його поглядів з іншими відомими теоріями й концепціями, як близькими (М. Лютера, Б. Паскаля, С. Кіркегора), так і протилежними (Платона, Томи Аквінського, Е. Гуссерля). Неясно репрезентовано і охарактеризовано місце філософії Л.Шестова як у світовій, так і у вітчизняній філософській думці (окрім праці С. Таранова, який аналізує погляди Л. Шестова як історика філософії). Актуальність дослідження обумовлена також необхідністю осмислення того, наскільки хвилювало філософа вирішення метафізичних і антропологічних проблем: трансцендентного буття і «буття-в-душi» людини, життя і смерті, сенсу життя і релігійної віри, ставлення до можливого і неможливого та ін. Л. Шестов, як наголошує відомий російський мислитель В.Зеньковський [6], обґрунтовує та спрямовує вищезазначену проблематику хвилююче пристрасно і глибоко. Він майже не розлучається зі своїм радикальним скепсисом, не пропонує прямих відповідей (як у деяких релігійних і філософських теоріях), але вселяє величезну надію, пробуджує думку і переживання, звертається до напрямку в філософії – дійсно, живому і духовному і, ймовірно, на всі часи. Значні праці про філософію Л. Шестова, тим більше ті, що претендують на цілісне осягнення, – велика рідкість й до того ж нагальна (історико-філософська, філософсько-освітня, культурна) необхідність. Тому, на нашу думку, з точки зору методології, філософія Л. Шестова повинна розглядатися в єдності трьох її аспектів: філософської біографії, історико-філософських положень мислителя і в систематичному вимірі. Особливу увагу слід приділити дослідженню його історико-філософських обґрунтувань. Їхнє значення є першочерговим й істотним з цілої низки причин. По-перше, у філософа значущим є розуміння історії філософії та самої філософії як «мандрівок по людських душах», а найбільшими філософами, на думку Л. Шестова, завжди були тільки вони – «мандрівники по душах». По-друге, велика частина текстів філософа присвячена саме його «мандрівкам по душах». Це тексти про Сократа, М.Лютера, Б.Паскаля, С.Кіркегора, Ф.Достоевського, Ф.Ніцше, Л.Толстого і багатьох інших. По-третє, на філософські пошуки, філософсько-релігійну «боротьбу» і саму філософію Л. Шестова значного впливали деякі філософські вчення (наприклад, Ф. Ніцше, Б. Паскаль), світові релігії, література і мистецтво.

Історико-філософський ряд у цій статті розглядається не стільки в своїй цілісності, скільки в спів-

віднесеності та причетності йому думки Л. Шестова, оскільки «мандри» означають не неупереджений, об'єктивний та цілісний розгляд багатьох чужих теорій і особистостей, а також розширення відверто екзистенціальної, децентрованої, фрагментарної й радикально метафізичної його характеристик.

Ступінь розробленості проблеми

Аналіз стану дослідження питання бере до уваги три його аспекти: аналіз біографії та філософської біографії мислителя, оцінка ступеня розробки історико-філософських положень, аналіз окремих складових, а головне – розгляд філософії Л.Шестова загалом. Через те, того, що дослідження життя і творчості філософа практично відсутні (до таких можна віднести роботи Дж.К.С. Вернхема [17], Н. Баранової-Шестової [1] та ін.), для розуміння цього питання слід врахувати також невеликі, але помітні роботи значної кількості авторів. Біографія (а також, деякою мірою, й філософська біографія) Л. Шестова найбільш повно і об'єктивно, з цитуванням філософських значимого листування, представлена в емігрантському шестовознавстві й, особливо обґрунтовано, репрезентована в двотомній праці Н. Баранової-Шестової [1]; а також у книзі Е. Герцика [4]; в двох книгах Е. Лундберга [9]; в рукописі Б. Фондана [11]; в роботі Г. Ловцького [8] та ін. Рукопис друга і учня філософа Б. Фондана [11] виділяється з цих праць саме точною передачею живої мови мислителя, його екзистенціальних зізнань, свідченнями про останні одкровення філософського, релігійного, морального та соціально-політичного характеру. Зазначена література сприяє розумінню особистості філософа, його життя і творчої еволюції, але вона не претендує на статус власне філософсько-біографічної.

Метою статті є виявлення специфічної своєрідності філософії Л. Шестова, її інтерпретацій у працях дослідників. Таке завдання є достатньо важким у зв'язку з такими причинами: по-перше, Л. Шестов не прагнув, а також загалом не міг досить ясно і виразно озвучити власні онтологічні інтуїції. По-друге, радикальна свобода (безґрунтовність, безпідставність) філософа дійсно розмила всякі стійкі основи його філософії, зробивши її досить проблематичною і антиномічною, що відповідає на різні її тлумачення, навіть секулярні й православні. Через це, що якимось вузьконаправлене пояснення філософії Л.Шестова (антропологічне, структурно-історичне й інше) зі значною ймовірністю може не привести до розуміння її специфіки. Тільки цілісне дослідження здатне наблизити нас до вирішення цього завдання. Питання щодо дослідження історико-філософських положень Л.Шестова можна розглядати хронологічно, розпочинаючи з теми Святого Письма. Тут важливим є есе відомого канадського дослідника Дж.К.С.Вернхема [17], в якому розкривається зв'язок філософії Шестова з біблійним ірраціоналізмом, а також розуміння філософом віри і Бога. Подібні дослідження, в певній мірі, проведені й іншими зарубіжними вченими – Дж.Л.Клайном [15], Д. Паттерсоном [16], Ф.К. Коплстоном [14], В. Зеньковським [6], а також українським філософом С. Тарановим [10]. Практично всі автори відзначають вкрай ірраціональне розу-

міння Біблії, а також помітну віддаленість Л. Шестова від християнства і християнських ідей. Біблійні ідеї філософа, включаючи його ставлення до іудаїзму і християнства, досить «безпідставні» і суперечливі, їх інтерпретації не завершені, тому проблемність цієї теми залишається актуальною й дотепер.

Дослідницьку увагу привертає ставлення Л. Шестова до Античності. На нашу думку, його ставлення до античної думки та її представників є свавільним і амбівалентним, причому такою мірою, що, по суті, не суперечать критичним зауваженням (щодо філософії Шестова) С. Булгакова про те, що Афіни і Єрусалим є нерозривними (стаття про релігійний світогляд Л. Шестова, Париж, 1938 р.). Майже відсутні дослідження щодо звернення мислителя до історії філософії Середньовіччя та М. Лютера, але існують епізодичні інтерпретації окремих екскурсів у працях Д. Паттерсона [16], Ф.К. Коплстона [14]; виявлення спільного в положеннях про онтологію одиничних речей у Л. Шестова і Дунса Скота у статті М. Бердяєва «Основна ідея філософії Льва Шестова». Найбільш серйозна спроба зроблена Дж.К.С. Вернхемом [17]. Дослідження Л. Шестовим філософії Нового часу і німецької класичної філософії розглядалися в есе Д. Паттерсона "Faith and philosophy" [16]. М. Бердяєв підкреслював антинізм відносин Шестова і Спінози (Спіноза – й ідейний ворог, й улюблений філософ), а В. Зеньковський звернув увагу на значну близькість ідей Шестова і Паскаля [6]. Окремі роботи з цієї проблематики, в тому числі й з компаративного аналізу достатньо близьких положень Паскаля і Шестова, відсутні. Не осмислена у належний спосіб неоднозначність ставлення філософа до його основних опонентів – Р. Декарта, Б. Спінози, І. Канта, Г.В.Ф. Гегеля. Співвідношення філософії Л. Шестова та ідей його духовного «двійника» С. Кіркегора досліджено набагато більшою мірою. Тут повинні бути згадані дослідження Дж.Л. Клайна, праці В. Асмуса, М. Бердяєва. Висловлювання в зв'язку з проблемою «Шестов і Кіркегор» присутні й у інших творах Клайна, Бердяєва та ін., проте й дотепер не досліджено ймовірний вплив ідей Кіркегора (повторення, ніщо, страх перед ніщо та ін.) на філософію Шестова, не позначені основні загальні й відмінні їхні положення. Значний вплив Ф. Ніцше на філософію Л. Шестова визнають майже всі дослідники, причому М. Бердяєв і О. Черних [12] навіть говорять, з деякими застереженнями, про «генетичну» спорідненість з лінією Ф. Ніцше і «філософією життя». Вдале, але неповне, порівняння теорій Л. Шестова і Ф. Ніцше є в дисертації К. Чікобави [13]. Однак у більшості праць (Зеньковський, Іванов-Розумник, Частка, Морєва та ін.) проблема досліджується фрагментарно. Так, наприклад, не проведений порівняльний аналіз їхньої «філософії життя»; ставлення до моралі, людини, Бога; немає виразної інтерпретації зближення Шестова з Ніцше, з Біблією і Лютером. Проблема «Шестов і Достоевський», при всій її значущості, теж недостатньо досліджена. Й дотепер не сформульовані спільні та відмінні характеристики філософії Л. Шестова і Ф. Достоевського, причини позитивного і негативного ставлення Л. Шестова до різних людських типів, до варіантів етичного вибору та ін. Слід

також зазначити, що радикалізмом відзначається рецензія М. Гершензона на книгу «Достоевський і Ніцше», з позначенням занадто неадекватного розуміння Л. Шестовим Ф. Достоевського і нав'язуванням письменнику власних думок. Пошуки Л. Шестова у сфері російської філософії XIX-XX ст. розглядалися досить часто, але майже виключно в аспекті компаративного аналізу філософії Л. Шестова і М. Бердяєва. Цією проблемою займалися переважно західні, емігрантські й радянські дослідники. Це все той же твір Дж. К.С. Вернхема [17]; праця російського дослідника в еміграції С. Левицького [7], які розглядають «екзистенціальний діалог», спільне та відмінне у філософії Шестова і Бердяєва. Порівняння їхніх поглядів – також у дисертаціях К. Чікобави; у працях Дж.Л. Клайна. У останнього реалізовано також зіставлення філософії Л. Шестова і Вол. Соловйова. У дисертації Ю. Бахнікіна [2] позначено вплив на філософію Л. Шестова слов'янофілів О. Хомякова і І. Кіреєвського, неослов'янофілів, почвенників, В. Соловйова та його послідовників. Л. Шестов був не безперечно зарахований до групи «неохристиян». Багато аспектів цієї проблеми – Л. Шестов і російська філософія XIX-XX ст. залишаються спірними, а зіставлення з філософськими ідеями Л. Толстого, М. Федорова, В. Розанова та ін. не мають скільки-небудь системного характеру. Тлумачення Л. Шестова щодо сфери західноєвропейської думки XX століття, а також питання що його ймовірний вплив на західну філософію перебувають переважно у процесі дослідження. У суперечку з Л. Шестовим вступали в своїх працях такі великі філософи Франції, як А. Камю та Ж. Марітен. Про латентні впливи Шестова на французьку філософію і культуру розмірковувало багато мислителів, а у сучасній Франції активно досліджується проблема співвідношення філософії Л. Шестова і Ж. Батая.

Отже, ступінь дослідження історико-філософських положень Л. Шестова слід визнати недостатньою. Тим часом історико-філософський аналіз здатний істотно прояснити установки і особливості філософування Л. Шестова, а також його особливе, нестандартне бачення багатьох теорій світової філософії. Найбільша кількість публікацій – від монографій і дисертацій до статей – присвячена критичному аналізу основної, «моно-ідеїстичної» теми Л. Шестова – критики розуму. Є роботи з антропології, етики, естетики Шестова – це роботи В. Кулікова (антропологія і етика), Р. Іванов-Розумника (сенс життя), В. Частки (теологічне розуміння свободи), В. Лашова (гуманізм), Дж.К.С. Уернхем («істини» підпільної людини) і деяких інших. У цих працях центром антропологічних досліджень Л. Шестова нерідко визнається питання про поряток людини (В. Зеньковський, Г. Ловцький, Ю. Бахнікін, Вік. Єрофєєв). А етична позиція філософа визначається як ірраціональна і анти-нормативна, або деструктивна (В. Куліков, Є. Бурак); нігілістична (В. Частка, що підкреслював теологічну суть нігілізму Л. Шестова); С. Левицький, який писав про заперечення «моралі, що не вкорінена у Богів»; В. Кувакін, який розкриває гуманізм Л. Шестова; як містична позиція (В. Зеньковський); гуманістична (В. Лашов).

Про філософію Л. Шестова склалося кілька велими відмінних одне від одного уявлень. По-перше, не можна не сказати про тих, хто визнає в творчості Шестова, правда з деякими застереженнями, лише філософського есеїста, або письменника, але не власне філософа – це С.Булгаков; Ю. Марголін (Шестов – письменник і «професійний анти-філософ»); почасти Б. Яковенко (писав про філософський дилетантизм Шестова). Однак тих, хто визнає Л. Шестова філософом, набагато більше. Ці уявлення можна розташувати в порядку зменшення, починаючи з найбільш поширеного, що зводиться до розуміння філософії Л. Шестова як боротьби проти розуму, як філософського ірраціоналізму. Ймовірно, багато дослідників поділяли цю точку зору, переважно через більш-менш поверховий підхід до роздумів Л. Шестова. С. Левицький теж писав про релігійний ірраціоналізм в «одязі радикального скепсису», але зауважив при цьому, що це суто формальна характеристика. Сутність же філософії Л. Шестова – «містична».

Близькою є точка зору багато в чому у Дж.К.С. Вернхема (біблійний ірраціоналізм), М. Лоського (іраціоналізм), Є. Бурака, Вік. Єрофеева (раціоналістичний ірраціоналізм), В. Асмуса (боротьба проти розуму). В центрі другого напрямку, позначеного у всіх видах шестовознавства, – релігійний пафос філософії Л.І. Шестова. Проблемність цього криється в тому, що перший період творчості (1895-1910 рр.) може здатися навіть нерелігійним, в кращому випадку, висвітлюватися в пошуках Бога. Однак В.Зеньковський зазначає, що творчість Л. Шестова – це не екзистенціалізм і не ірраціоналізм (хоча ці моменти він не заперечує), а створення ґрунту для системи теоцентричної філософії. Схожий підхід у В. Ільїна, М. Носовича, Дж.К.С. Вернхема, Ф.К. Коплстона. Навряд чи є правомірним погляд Ю. Бахнікіна на філософію Л. Шестова як на «неохристиянську», що склалася під впливом слів'янофілів, почвенників, В.Соловйова та ін. Певна близькість особистого містичного досвіду (у Шестова) містиці хасидизму (Дж.Л. Клайн) є більш імовірною, як імовірним є також співпадіння деяких його положень з ідеями Кабали.

Третій напрям акцентує увагу на релігійному екзистенціалізмі. Найближчими до цієї позиції є праці П. Гайденко, К.Чікобави, Ж. Марітена, А. Камю, а С. Франк називає Л. Шестова одним із родоначальників екзистенціалізму. Екзистенціальна філософія Л. Шестова відкриває два види реальності і два види буття людини – життя «всємство» і життя справжнє (асоціальну околицю, але з проясненням екзистенції). Мета філософії Л.Шестова є теж релігійно-екзистенціальною – «звільнення людини від «жахів життя» завдяки вірі, що надає абсолютну можливість і свободу. Згідно з А. Камю, «філософ-екзистенціаліст» Л. Шестов виявив «фундаментальну абсурдність ... існування», назвав її Богом і визнав за необхідне «кинутися до Бога». О. Черних зазначає (крім екзистенціалізму) і часткову спорідненість з ірраціональною «філософією життя». У радянському шестовознавстві відзначалася множинність елементів філософії Шестова: і екзистенціальних, і гуманістичних, і естетичних, і нігілістич-

них, і релігійно забарвлених. Загальне визначення філософії Шестова – це філософія самотності та життя в несвідомості. В. Частка і А. Новіков акцентують дослідницьку увагу на філософському нігілізмі Шестова, що пов'язаний з пошуками порятунку.

Надто спірним є співвіднесення філософії Л. Шестова з російською православною культурою (М. Зернов), а також співвіднесення його «онтологічного анархізму» зі створенням «теоретичних пролегомен до нігілістичних стратегій соціальної дії» (Г. Маслов); спірною є і скептично-гуманістична акцентуація творчості (П. Куртц), яка принижує релігійну, містико-міфологічну та інші важливі сторони філософії Л. Шестова. Таким чином, перед нами дійсно неоднозначне явище – філософія Льва Шестова, яка і раніше вимагала більш ґрунтовного філософського осмислення. На нашу думку, у філософсько-біографічному вимірі своєрідність творчості Льва Шестова цілком визначається цінностями екзистенціально-релігійного порядку, чому відповідає і центральне місце в його творчості теми й проблеми антропології – як метафізики людини, як пошуку мислителем «буття-в-душі». Основна сутність «буття-в-душі» – Божественна і непостійна безґрунтовність (джерело свободи, творчості, нескінченності людини). Специфіка філософської творчості Л. Шестова виявляється в радикальній перевазі «максимуму метафізики», що розуміється як прагнення від екзотеричного (раціонального, логічного, що вичерпується вербалізацією) до езотеричного, до «коріння» буття, до зникаючого Бога, до останніх таємниць світобудови. Цим прагненням обумовлений і основний підхід Л. Шестова – глибинно-психологічний і радикально метафізичний (пошук первинних одкровень і таємниць, «терезів Іова», прихованого буття-в-душі). Окрім того, слід звернути увагу на своєрідність нігілізму Л. Шестова, який натхненний істинами Біблії, цінностями творчої безґрунтовності, оберненої на елімінацію багатоманітної необхідності (соціальної, природної, наукової, філософської, етичної та ін.), що з'являється на забутті справжньої віри і неправдивому культі розуму та перешкоджає утвердженню творчої свободи в житті людини.

Висновки

Своєрідність творчості Л. Шестова у всіх трьох аспектах виявила себе не тільки в безкомпромісно відкритій «безґрунтовності» мислителя, але й у прихованій єдності з духом та ідеями езотеричними, містичними, з іудаїзмом, зокрема Кабалою. На це вказує не лише частина термінів, які використовує Л.Шестов, але й розуміння ним множинності реальних світів, постійних змін у імені Бога, його переконаність у невизначеності «сутності та основ речей», ідея «королівської величі» людини у Всесвіті. Головна установка Л. Шестова – пошуки «останніх істин» і порятунок людини. Її дієвість ґрунтується, на його думку, на взаємній смисловій узгодженості радикального трактування метафізики, своєрідної концепції нігілізму та ідей гуманізму. Гуманізм Льва Шестова – це визнання вселенської цінності, неповторної метафізичної природи та місії самої людини, її бажання заради і в ім'я окремої людини подолати будь-яку

необхідність, усе неможливе. Філософія Л. Шестова – це значний творчий здобуток філософії та культури Срібного віку, пошуки нових філософських, релігійних і містичних шляхів перетворення людини.

Список літератури

1. Баранова-Шестова Н. Жизнь Льва Шестова (По переписке и воспоминаниям современников). /Н.Баранова-Шестова. – В 2-х т. Paris: La Presse Libre, 1983. – Т.1. – С. 34 – 47.
2. Бахникин Ю.А. Критика религиозной философии Льва Шестова. /Ю.А.Бахникин. – Автореферат дисс. канд....филос. наук. – М.:МГУ, 1980. – 19 с.
3. Бердяев Н.А. Лев Шестов и Киркегаард /Н.А.Бердяев. – Современные записки. – Париж, 1936. – № 62. – С. 376 – 382.
4. Герцык Е. Воспоминания. /Н. Бердяев, Л. Шестов, С. Булгаков, В. Иванов, М. Волошин. – / А. Герцык. Paris: YMCA-PRESS, 1973. – С.37 – 40.
5. Гершензон М. Литературное обозрение огляд /М.Гершензон. – Научное слово. – М., 1904. – Книга II. – С.106 – 119.
6. Зеньковский В.В. История русской философии. /В.В.Зеньковский. – М.: Академический Проект, Раритет, 2001. – С.81. – 880 с. – (Summa)
7. Левицкий С. Экзистенциальный диалог (Н. Бердяев и Л. Шестов) /С.Левицкий. – Новый журнал. – Нью-Йорк. – 1964. – Кн.75. – С.31- 34.
8. Ловцкий Г. Лев Шестов по моим воспоминаниям /Г.Ловцкий. – Грани. – №45. – январь-март 1960. – С. 76 – 98;

Л.Г. Конотоп

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ТВОРЧЕСТВА Л. ШЕСТОВА КАК ФИЛОСОФСКО-РЕЛИГИОВЕДЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

Статья посвящена важной проблеме, проблеме философской и религиозоведческой интерпретации. В качестве главного объекта такой интерпретации избрано творчество выдающегося философа – Л. Шестова. Именно его философия, которую он обозначил как «путешествие по человеческим душам», привлекает особое внимание и до сих пор.

Ключевые слова: человек, философия, религия, интерпретации, экзистенциализм, Библия, Кабала, мистика, мистицизм, миф, мир.

L. Konotop

INTERPRETATION OF L.SHESTOV WORKS AS PHILOSOPHICAL AND RELIGIOUS PROBLEM

The article is devoted to the important problem, the problem of philosophical and theological interpretation. The selected works of the famous philosopher – L. Shestov are chosen as a main object of this interpretation. It is his philosophy, which he described as "a journey through the human souls", draws attention until now.

Keywords: man, philosophy, religion, interpretation, existentialism, Bible, Kabbalah, mystic, mysticism, myth, world.

Грани. – № 46. – апрель-июнь 1960. – С. 123 – 141.

9. Лундберг Е. Записки писателя. 1917-1920. Изд-во писателей в Ленинграде, 1930; Записки писателя. 1920-1924. Т. 2. Изд-во писателей в Ленинграде, 1930.

10. Таранов С.В. Лев Шестов як історик філософії /С.В.Таранов; НАН України, Центр гуманіт. освіти. – К.: [б.в.], 2004. – 206 с.

11. Фондан Б. Разговоры с Львом Шестовым /Б.Фондан. – Новый журнал. – New York, 1956. – кн. XIV. – С. 195 – 206.

12. Черных А.И. Экзистенциальная философия Льва Шестова. /А.И.Черных. – Дисс канд. филос. наук. – М.: МГУ, 1976. – 21 с.

13. Чикобава К.К. Критика религиозно-экзистенциальной философии Льва Шестова. – Дисс.. канд. филос. наук. – Тбилиси: ТГУ, 1975. – 22 с.

14. Copleston F.C. Philosophy in Russia: From Herzen to Lenin a. Berdyayev./F.C. Copleston. – Paris: Univ. of Notre Dame Press, 1996. – P.12 – 98.

15. Kline G.L. Religious and anti-religious thought in Russia./G.L.Kline. – Chicago-London: The University of Chicago Press, 1998. – P.20 – 111.

16. Patterson D. Faith and philosophy./D. Patterson. – N.-Y.: Univ. Press of America, Inc. P.O. Box 19101; Washington, D.C. 20036, 1982. – P.27 – 165.

17. Wernham James C.S. Two Russian Thinkers {An Essay in Berdyayev and Shestov}/ James C.S. Wernham. – Toronto: Univ. of Toronto Press, 1988. – P.56 – 78.

УДК 16

В.И. Оноприенко

ОТ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОСТИ К ТРАНСДИСЦИПЛИНАРНОСТИ: НОВЫЕ ТРЕНДЫ ФИЛОСОФИИ НАУКИ

Институт научно-технического потенциала и истории науки им. Г.М. Доброва НАН Украины

Аннотация. Рассмотрено соотношение междисциплинарности и трансдисциплинарности и их методологические возможности.

Ключевые слова: философия науки, научная парадигма, междисциплинарность, полидисциплинарность, трансдисциплинарность, переносы эпистемологического инструментария из одной науки в другую.

Введение

С 60-х годов минувшего столетия, когда историко-эпистемологической альтернативой логическому эмпиризму стала концепция парадигм и научных революций Томаса Куна, четко обозначилось предметное поле философии и методологии науки и ее обращение к истории науки. Это, по сути, был новый (лингвистический) поворот в философии науки, поскольку он ориентировал на *смысловые структуры* в текстах, превосходящих научные высказывания, и раскрытие природы научных понятий. На первый взгляд концепция парадигм не противоречила логико-позитивистским установкам. Так появились формальные экспликации понятия парадигма (В. Штермюллер), ее прочтение как алгоритма научных ре-

шений (В. Садовский), и в этом контексте концепция парадигм как бы не выпадала из аналитической традиции. Однако при этом изменился угол зрения на проблему языка науки – речь уже шла не о структуре языка, а о структурах текста, эмпирически констатированных в реалиях коммуникации. Именно такой путь философской рефлексии и научных исследований был выбран в отделе логики и методологии науки Института философии им. Г.С. Сковороды НАН Украины под руководством М. Поповича.

Иная традиция исследований проблем философии науки сложилась в Институте философии РАН. Тут постепенно укрепилось признаваемое внутри философского сообщества представление, что понятие парадигма нацеливает